

Duurzaamheidswinst door ketensamenwerking!

Circular Economy Lab

Circulaire Gebiedsontwikkeling

Wat is de meerwaarde van circulaire gebiedsontwikkeling en hoe kunnen we circulaire gebiedsvisies uitvoerbaar maken?

Welkom en introductie

Jacqueline Cramer

Utrecht Sustainability Institute

PROVINCIE UTRECHT

alliantie

CIRKELREGIO UTRECHT

Programma

Introductie

Circulaire gebiedsontwikkeling: typologie & best practices

Joppe van Driel, USI

Sessie I

Pitch

Praktijkvoorbeelden circulaire gebiedsontwikkeling

Circulaire gebiedsontwikkeling in het Werkspoorkwartier

Charlotte Ernst, Het Hof van Cartesius / Buurman Utrecht

Paneldiscussie

Wat is de meerwaarde van circulaire gebiedsontwikkeling?

- Gabrielle Muris, Erfgoed Werkspoor
- Kevin Rijke, Industriepark Kleefse Waard
- Peter Dortwegt, Circulair Buiksloterham

Programma

Sessie II

Pitch

Naar een bredere toepassing van circulaire gebiedsontwikkeling

Ervaringen met circulaire gebiedsontwikkeling – Cartesius driehoek

Onno Dwars, Ballast Nedam

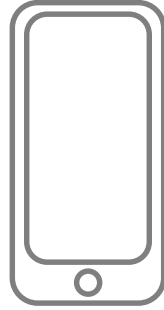
Paneldiscussie

Hoe kunnen we circulaire gebiedsvisies uitvoerbaar maken?

- Onno Dwars, Ballast Nedam – Cartesiusdriehoek
- Marco Broekman, stedenbouwkundige – Merwede/Circulair Beurskwartier
- Martine de Vaan, Rijksvastgoedbedrijf – Moreelse

Pitch

Learning lab ‘Circular City’ Simone Pekelsma, Pathways to Sustainability, UU

Schakel geluid uit

WiFi: UU-visitor
@usi_nl #cirecolab

Introductie

Circulaire gebiedsontwikkeling:
typologie & best practices

Joppe van Driel

Utrecht Sustainability Institute

Wat is circulaire gebiedsontwikkeling?

Naar een overzicht van best practices in Nederland

dr Joppe van Driel, december 2019

Definitie gebiedsontwikkeling

Elma van Beek, voorzitter werkgroep DSO:

“Het verbeteren van ruimtelijke systemen binnen de maatschappelijke en ruimtelijke context.”

- Wat draagt circulariteit daaraan bij, op gebiedsniveau?
- Wat is circulariteit op gebiedsniveau eigenlijk?

Eerste indeling circulaire gebiedsontwikkeling

Bestaande gebieden

Foto: Judith Sterkenburg

Transformatie

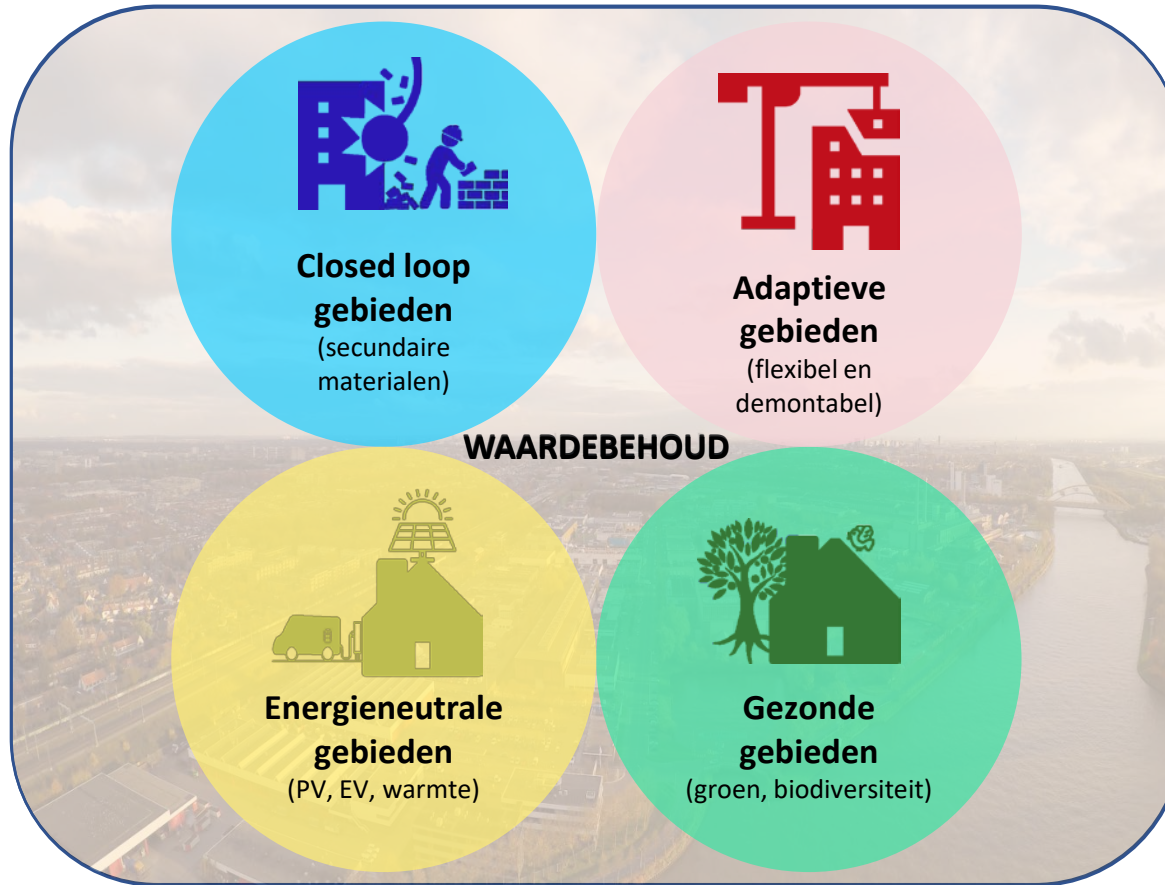

Foto: © Erik Uitenbogaard, Cartesius Museum 2014

Nieuw

Tweede indeling circulaire gebiedsontwikkeling - verschillende focus in de praktijk

Projecten in realisatie- of exploitatiefase

Trans-
formatie

- Werkspoorkwartier, Utrecht
- Industriepark Kleefse Waard, Arnhem
- Buiksloterham, Amsterdam
- Bajeskwartier, Amsterdam
- Heijplaat, Rotterdam
- De Loskade, Groningen
- SUPERLOCAL, Kerkrade

Nieuw-
bouw

- Park 20|20, Haarlemmermeer
- Ecomunitypark, Oosterwolde

Projecten in voorbereiding- of gunningfase

- Cartesiusdriehoek, Utrecht
- Merwedekanaalzone, Utrecht
- Beurskwartier, Utrecht
- Moreelsepark, Utrecht
- Strijkviertel, Utrecht
- Leeuwesteyn, Utrecht
- Into the Woods Leusderweg, Amersfoort

Werkspoorkwartier, Utrecht

Woon/werkgebied	Bedrijventerrein, geen woningen
Nieuw/bestaand gebied	Transformatie van bestaand binnenstedelijk gebied, voormalig bedrijventerrein van Werkspoor NV
Omvang	Ca. 45 ha. grondoppervlak. Nieuwe bedrijvigheid: 400 bedrijven en 1470 arbeidsplaatsen in creatieve en innovatieve maakindustrie
Grondeigenaren, initiatiefnemers	Meerdere private eigenaren als initiatiefnemers in samenwerking met kennisinstellingen en Gemeente Utrecht
Circulariteit	<i>Gebiedsniveau:</i> • <i>Waardebehoud:</i> Creatief circulair maakgebied, zorgt voor (a) behoud én creatie van waarde binnen bestaande gebiedsstructuur; (b) uitwisseling van onderlinge kennis en diensten op circulair gebied • <i>Closed loop:</i> Marktplaats voor gebruikte bouwmaterialen (Buurman) i.s.m. gemeentelijk afvalscheidingsstation • <i>Adaptiviteit:</i> circulaire renovatie industriële panden, remontabele bouwsystemen en interactie gevestigde bedrijven zorgt voor flexibiliteit op gebiedsniveau • <i>Gezondheid:</i> beweging en vergroening via verbindend Werkspoorpad <i>Gebouwniveau:</i> Hergebruik secundaire bouwproducten; biobased en remontabel bouwen; herstel en behoud bestaande gebouwen en wegen
Meerwaarde circulariteit	<i>Leren we vanavond!</i>
Contactinformatie	https://efro-wsk.nl/

Sessie I

Praktijkvoorbeelden van circulaire gebiedsontwikkeling

Pitch

Circulaire gebiedsontwikkeling
in het Werkspoorkwartier

Charlotte Ernst

Het Hof van Cartesius, Buurman Utrecht

Werkspoorkwartier - circulaire gebiedsontwikkeling

AGENDA

GEBIEDSKAART

OVER
WERKSPOR

ONDERNEEM
ZELF

Charlotte Ernst –

Architect – stedenbouwkundig ontwerper – Stadmaker

Creatief leider Het Hof van Cartesius

Co-founder Buurman Utrecht

Cistain: Circulair advies / ontwikkeling

Mede-bestuurslid Bedrijvenkring WSK

Werkspoorkwartier route
i.s.m. Urban Impact

Werkspoorpad ontwerp i.s.m. Flux
Jaarboek stedenbouw 2019

Gabrielle Muris

Urban Impact (o.a. RDM campus)

i.o.v. Erfgoed Werkspoor:

Werkspoorkathedraal

Werkspoorfabriek

De Machinerie

Buitenruimte werkspoorkathedraal
Ism Flux

Het Hof van Cartesius – circulaire proeftuin

groene
werkplek

collectief
karakter

duurzaam /
circulair

werkspoor
kwartier

Ontwikkelingsvisie WSK - gemeente (2012)

van Bedrijventerrein Cartesius > creatief werklandschap Werkspoorkwartier

- Inzet op creatieve en stadsverzorgende bedrijvigheid
- Modern werklandschap bedrijfsverzamelgebouwen met eigen identiteit en doelgroepen
- Geen ruimte voor wonen, kantoren, grootschalige leisure
- Rol gemeente: faciliterend, lichte coördinatie, inzet organische ontwikkeling
- Geen middelen overheid, lastig verdienmodel voor private investeringen

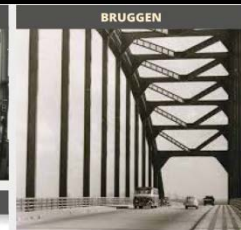

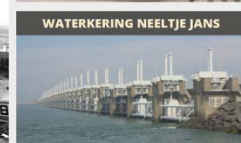
TREINEN

VLIETUIG HANGAR FOKKER

BRUGGEN

WATERKERING NEELTJE JANS

JAARBEURS UTRECHT

RESTAURANT EUROMAST

Nieuwe toekomst WSK: Creatief & Circulair maakgebied

- Oude & nieuwe economie
- Privaat initiatief van ontwikkelaars (Erfgoed Werkspoor, Lingotto) en creatieve sector (Hof van Cartesius, De Nijverheid, De Plaatsmaker)
- Mix van financiering voor innovatieve projecten: privaat, crowdfunding, subsidies
- Co-creatie tussen onderwijs, onderzoek, ondernemers

**Natuurlijke
Waterwinning**

**Meervoudige waarde
creatie**

**Gezondheid
& Welzijn**

Materialen & hergebruik

Hernieuwbare energie

Biodiversiteit

Cultuur

	WSK
Materialen/circulair bouwen	++
Energie	+/-
Biodiversiteit	+/-
Maatschappij & cultuur	+++
Gezondheid & welzijn	+
Waardecreatie	+
Natuurlijke waterwinning	+

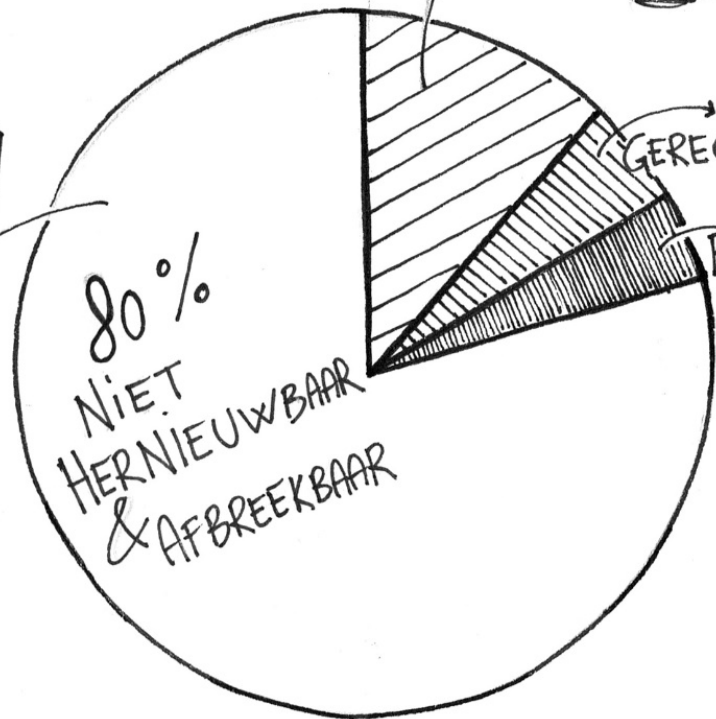
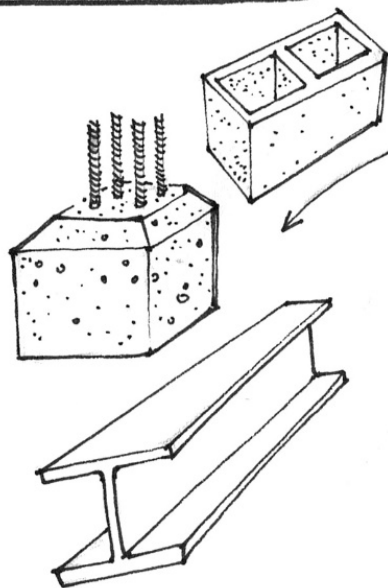

Materialen & hergebruik

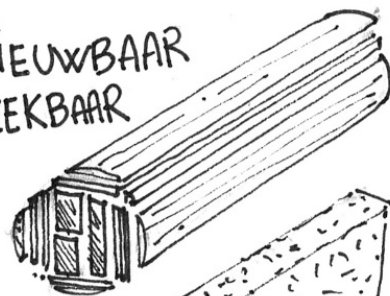
90% circulair gebouwd

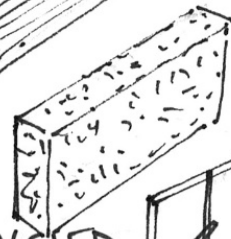
STANDAARD
BOUWOPGAVE

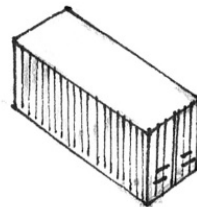
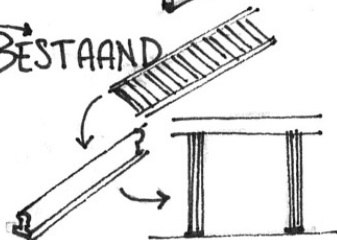
HERNIEUWBAAR
& AFBREEKBAAR

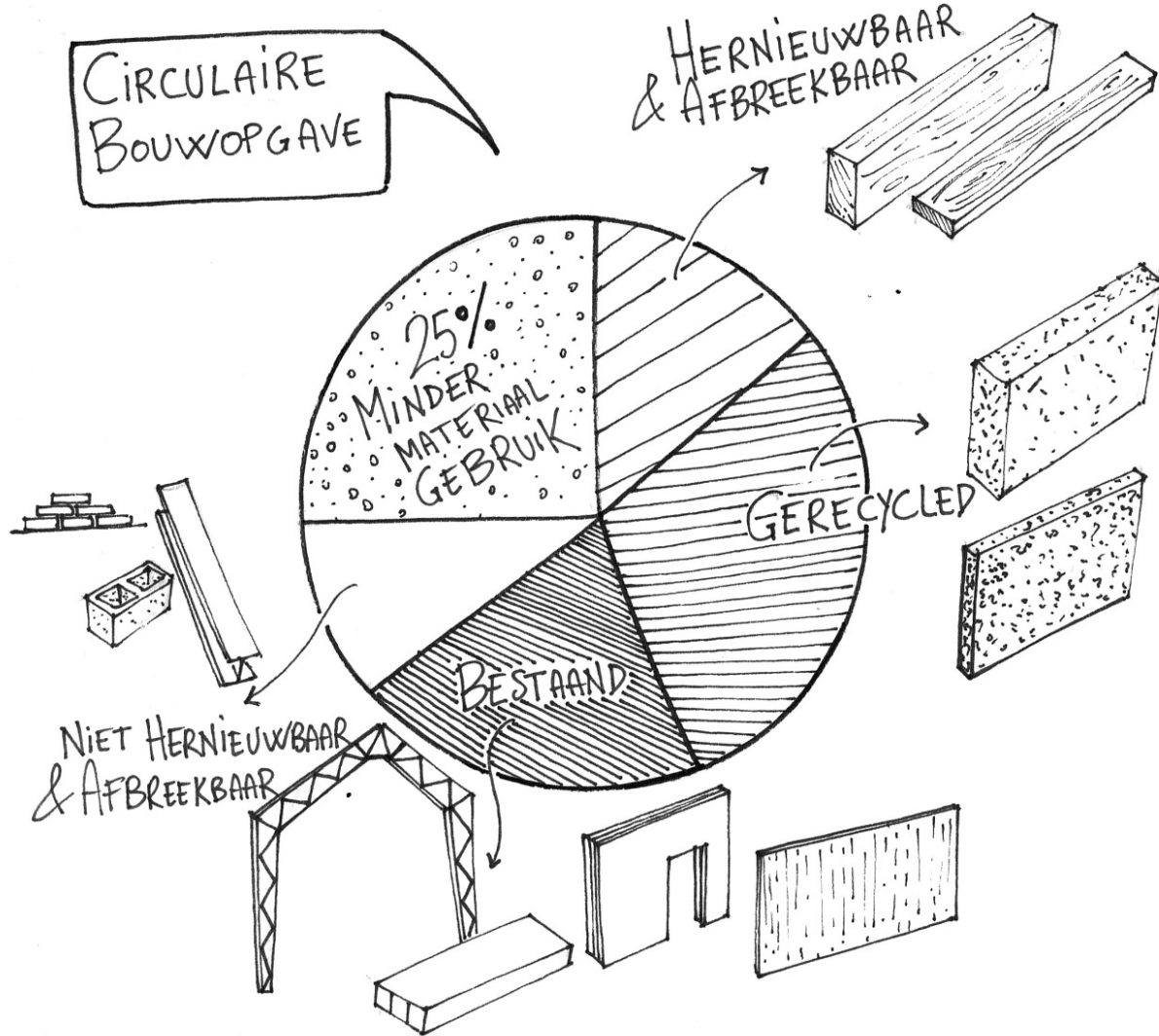

GECYCLED

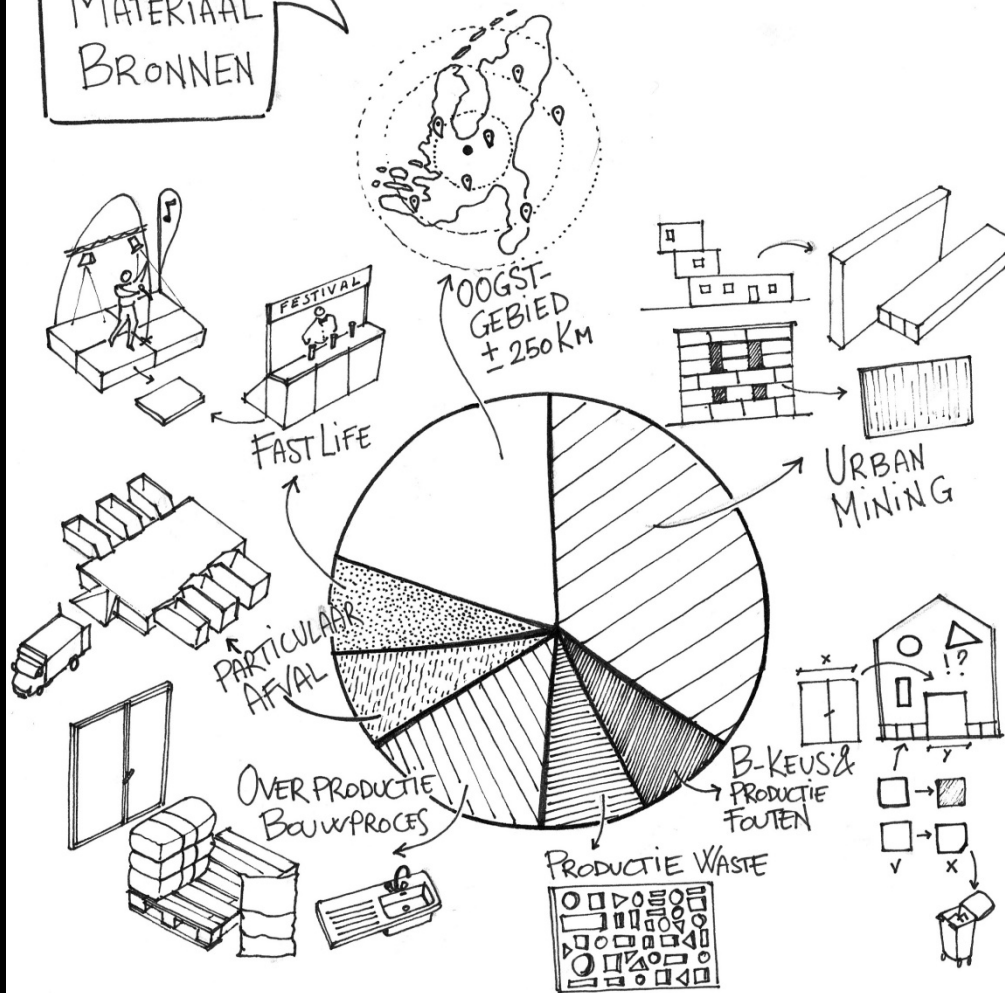

BESTAAND

MATERIAAL BRONNEN

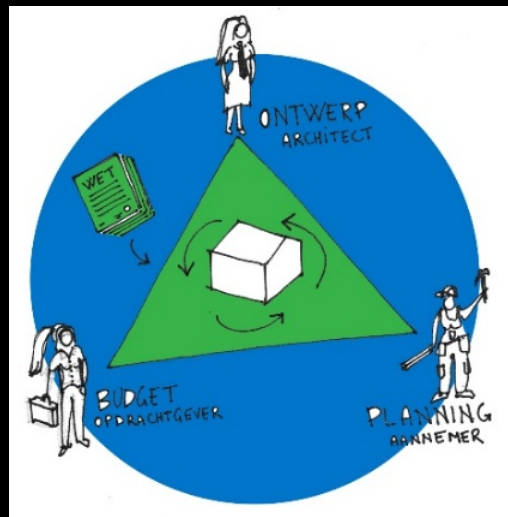

WERKPLAATS
BUURMAN
MATERIALEN

Materiaal Gedreven Opdrachtgeverschap

Handleiding

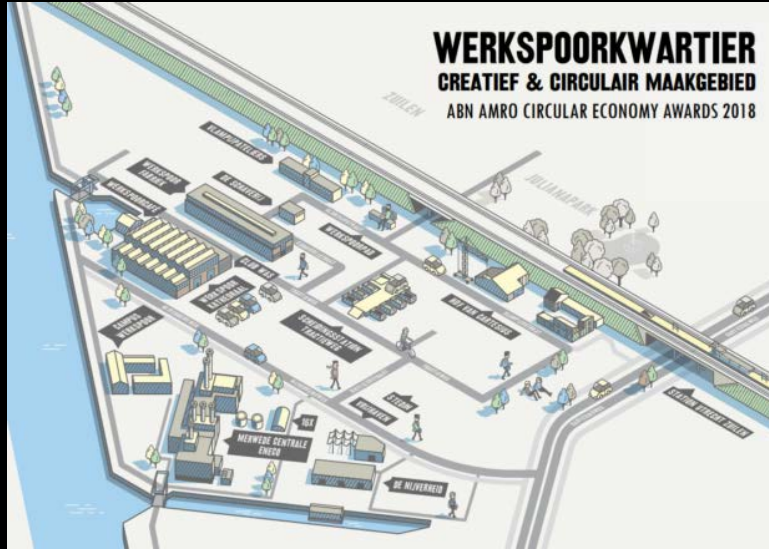

Beperkingen Circulariteit/ Hergebruik:

- Investeringskosten (aanschaf, transport, bewerking, toepassing)
- Bouwtechnische eisen
- Energie eisen
- Comfort
- Onderhoud

Continue afweging in keuze. Hergebruik is dus niet heilig!
We moeten onszelf de ruimte geven om nieuwe materialen en minder circulaire bouwmethododes toe te passen.

Samenwerken aan creatief & circulair maakgebied

Uitdagingen en kansen op gebiedsniveau

- **Mobiliteit** → slimme oplossingen i.r.t. Cartesiusdriehoek / Stadsboulevard → gebiedsoverstijgende oplossingen nodig
- **Energie** → collectieve voorzieningen op gebiedsniveau
- **Afvalstromen** → afval als grondstof binnen gebied houden
- **Klimaatadaptieve buitenruimte** → vergroenen / biodiversiteit bevorderen
- **Verschillende snelheden en belangen stakeholders**

→ **Organisatie op gebiedsniveau nodig**

Lessen transformatie creatief & circulair maakgebied

- Vanuit 1 icoonproject een heel gebied infecteren
- Klein beginnen (Laaghangend fruit pakken)
- Verbindingen leggen (kennis delen)
- Energie van het gebied gebruiken
- Opschalen (kavelgrootte, eigen doorontwikkeling, gebiedsoverstijgend)
- Voorbeelden, voorbeelden, voorbeelden... (Experimenteren & Leren)

Meer weten? Rondleiding? Werksessie? Zelf circulair ontwikkelen ?
Neem contact op met Charlotte Ernst of Gabrielle Muris

charlotte@hofvancartesius.nl / g.muris@urbanimpact.nl

Paneldiscussie

Wat is de meerwaarde van circulaire gebiedsontwikkeling?

- Gabrielle Muris, Erfgoed Werkspoor
- Kevin Rijke, Industriepark Kleefse Waard
- Peter Dortwegt, Circulair Buiksloterham

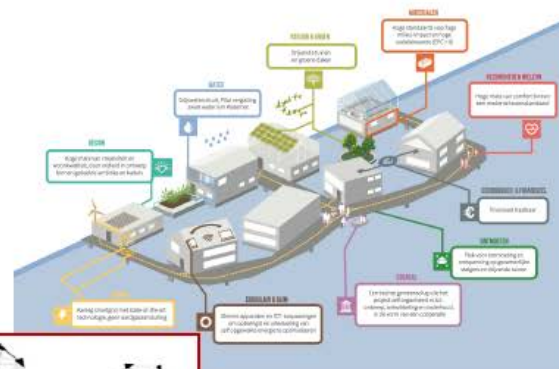
**Industriepark
Kleefse
Waard**
cleantech
campus

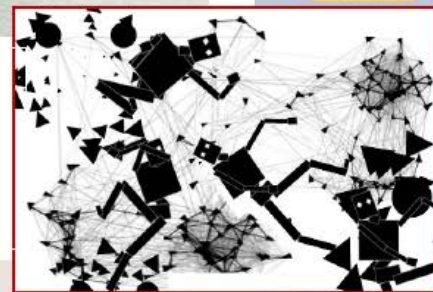
"Verbonden door de ambitie om te bouwen aan een duurzame toekomst voor de stad"

DURVEN HET AAN EN SPREKEN ZICH UIT IN EEN
MANIFEST VOOR DE CIRCULAIRE ONTWIKKELING
VAN BUIKSLOTERHAM

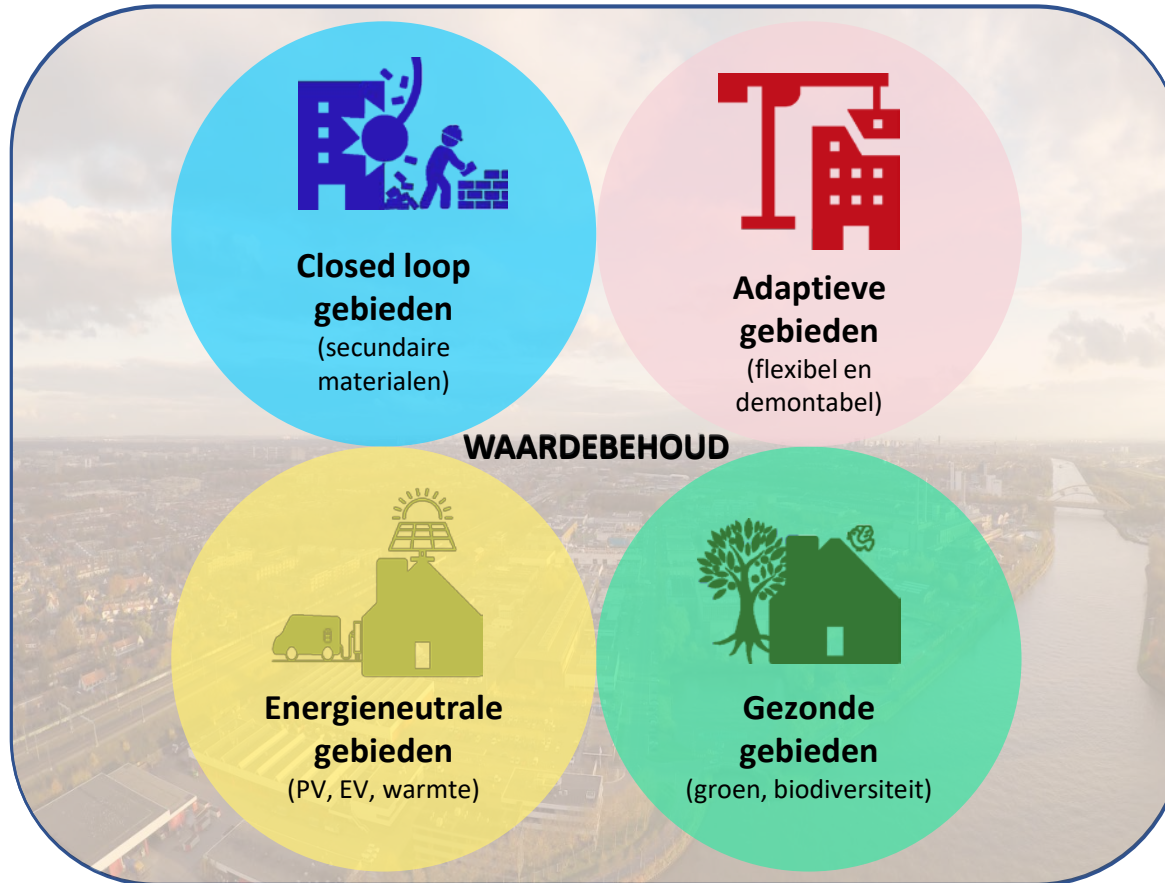
Rollen
&
Regels

Bottom up
&
Top down

Tweede indeling circulaire gebiedsontwikkeling - verschillende focus in de praktijk

Sessie II

Naar een bredere toepassing van
circulaire gebiedsontwikkeling

Pitch

Ervaringen met circulaire gebiedsontwikkeling
Cartesiusdriehoek

Onno Dwars
Ballast Nedam

Cartesiusdriehoek Utrecht

Ballast Nedam

Development

Nicolle Terlouw
Ballast Nedam
Development

Team

Koersdocument Cartesiusdriehoek

- Identiteit
- Programma
- Ruimte
- Mobiliteit
- Duurzaamheid
- Gezonde verstedelijking
- Beeldkwaliteit
- Ontwikkelstrategie

Ballast Nedam

Development

**Lomo Linda,
CALIFORNIA**

**Nicoya,
COSTA RICA**

**Sardinia,
ITALY**

**Ikaria,
GREECE**

**Okinawa,
JAPAN**

9 leefregels van de Blue Zones

1. Beweeg natuurlijk
2. Een doel in je leven
3. Ontspanning
4. 80% regel
5. Plantaardig
6. Wijn
7. Sociale omgeving
8. Verbinding
9. Je geliefden op de eerste plaats

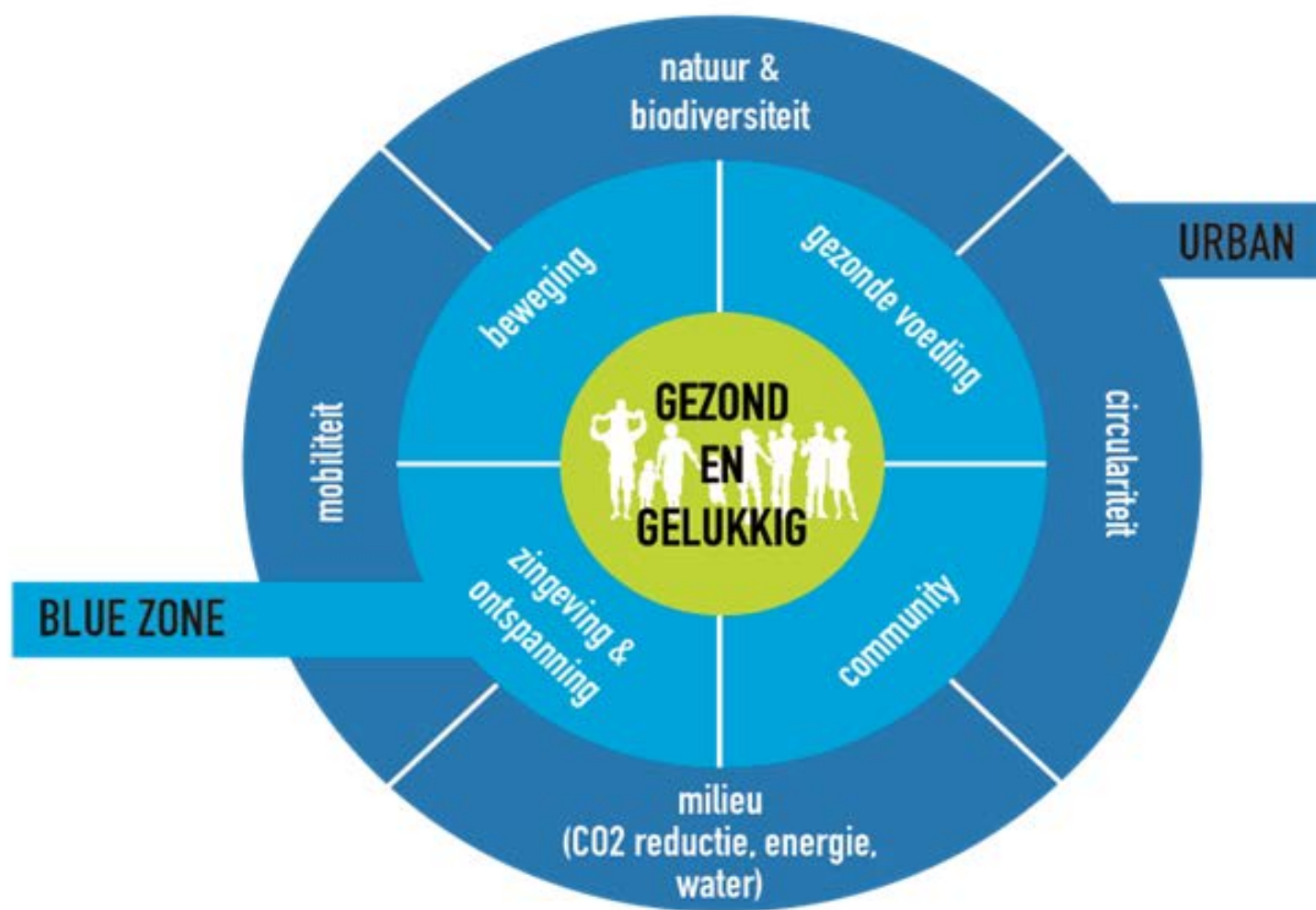

Ballast Nedam

Development

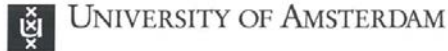
IDENTITEIT

CAB LAB

Conceptontwikkeling en monitoring

Faculteit der Maatschappij- en Gedragwetenschappen
Afdeling Sociale Psychologie

Deltas, Infrastructures & Mobility
Initiative (DIMI)

Faculteit Bouwkunde
Afdeling Architectuur

Faculteit Geowetenschappen
Departement Sociale Geografie en
Planologie

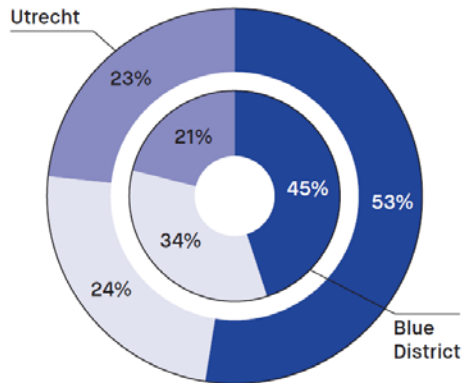
Development

PROGRAMMA

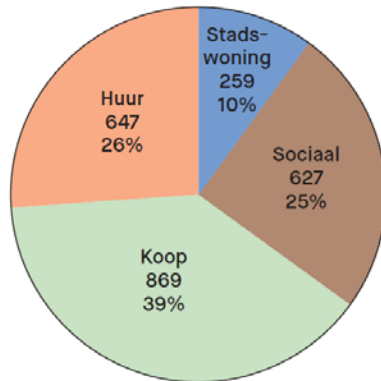
SAMEN WONEN IN BLUEDISTRICT

Een inclusieve wijk

Verdeling naar doelgroepen

■ Alleen ■ Koppel ■ Gezin

Verdeling woningtypen

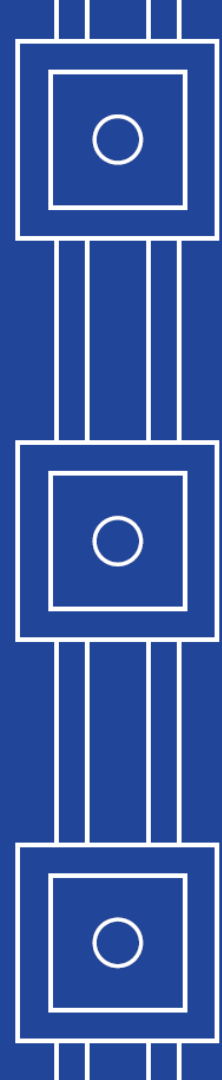
(in aantallen en %)

Ballast Nedam

Development

MOBILITEIT

Gezonde mobiliteit

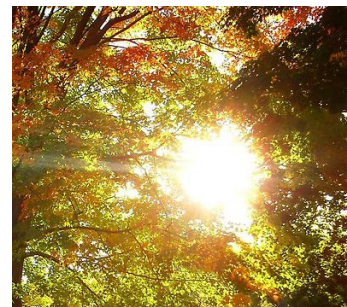
Uitgangspunten en maatregelen

Openbare ruimte nodigt uit tot bewegen

Lopen en fietsen stimuleren

Goede luchtkwaliteit

Veilige openbare ruimte

Toekomstbestendige laadinfrastructuur

Duurzame logistiek

RUIMTELIJK

Cartesiuspark

DUURZAAMHEID EN GEZONDHEID

Duurzaamheid

Vliegwiel voor de energietransitie in omliggende wijken

Duurzaamheid

- GPR Gebouw
- Energieconcept EPC
- MPG/ BCI
- Klimaat adaptatie

Gezondheid

- Bewijslast Blue Zone

Ballast Nedam

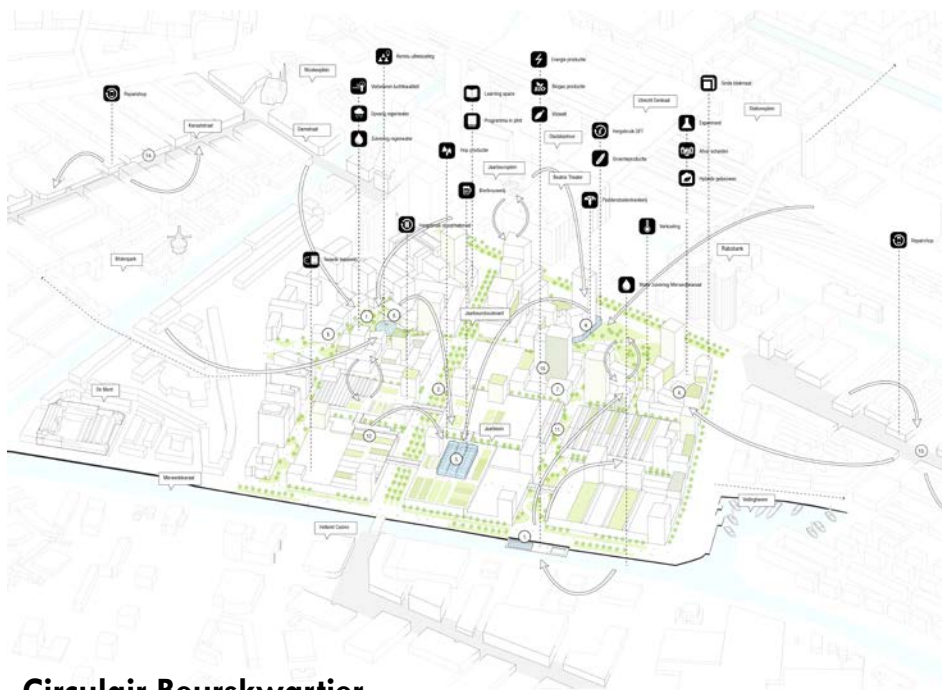
Development

Paneldiscussie

Hoe kunnen we circulaire gebiedsvisies uitvoerbaar maken?

- Onno Dwars, Ballast Nedam – Cartesiusdriehoek
- Marco Broekman, stedenbouwkundige – Merwede/Circulair Beurskwartier
- Martine de Vaan, Rijksvastgoedbedrijf – Moreelse

Maak ruimte voor circulaire gebiedsontwikkeling! (fysiek, visueel en mentaal)

Circulair Beurskwartier

Concept Stedenbouwkundig Plan Merwede

Pitch

Learning lab 'Circular City'

Simone Pekelsma

Pathways to Sustainability, Universiteit Utrecht

PROVINCIE UTRECHT

alliantie

CIRKELREGIO UTRECHT

Utrecht University

PATHWAYS TO SUSTAINABILITY

Transforming Infrastructures for Sustainable Cities

Simone Pekelsma
Kennismakelaar

Circulariteit & Infrastructuren

São Paulo's Tamanduateí. Credit: Ranimiro Lotufo Neto

- Water
- Energie
- Afval
- Mobiliteit & Logistiek
- ICT

Meedenken of meedoen?

- **Simone Pekelsma**
Kennismakelaar
Transforming Infrastructures Hub
- s.a.pekelsma@uu.nl

En nu verder

Gezamenlijk formuleren van acties en oplossingen

Circular Economy Labs

Bedankt voor uw aanwezigheid

Graag tot ziens op onze volgende evenementen!

Twitter: @USI_NL #cirecolab

PROVINCIE UTRECHT

alliantie

CIRKELREGIO UTRECHT

Netwerkborrel

PROVINCIE UTRECHT

alliantie

CIRKELREGIO UTRECHT